

СТАТТІ-РЕЦЕНЗІЇ

УДК 81'42

DOI: <https://doi.org/10.17721/APULTP.2025.51.130-141>

Шевченко Л.І.

ORCID: 0000-0001-6290-2307

Web of Science Researcher ID: AAA-7939-2020

Scopus ID: 57214792424

ІННОВАЦІЙНА ЛІНГВІСТИКА В МАГІСТРАТУРІ: АВТОРСЬКИЙ ПОГЛЯД ФЛОРІЯ БАЦЕВИЧА

Стаття-рецензія на видання:

Бацевич Ф. Основи лінгвонаратології : підручник.

Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2025. 292 с.

Анотація. У статті-рецензії запропоновано аналіз нового для університетської дидактики підручника для магістрантів другого року навчання «Основи лінгвонаратології» професора Львівського національного університету імені Івана Франка Флорія Бацевича. Розглянуто авторську концепцію сучасного підруничкового видання для вищої школи, яке відповідає системним уявленням про принципи послідовного, ґрунтового, глибоко аргументованого аналізу матеріалу в університетських магістерських дисциплінах і спирається на модерні новаторські підходи в доборі та інтерпретації ілюстративної фактології. Закцентовано увагу на методах, методиках і прийомах лінгвістичного аналізу художнього тексту та можливостях залучення доведень і результатів інших парадигмальних аргументів, які формуються у психології, літературознавстві, історії, культурології. А тому всі категорії (хронотоп текстової історії, особи її учасників, специфічні наративні події та ін.) дістають у рецензованому навчальному виданні коректні пояснення, що спроектовані в інтегрально побудований дискурс загальногуманітарного знання і, власне, лінгвістичного складника в ньому. Визнано переконливим звернення уваги автора на операційну гнучкість функційно-комунікативного методу в його інтерпретативному і текстопороджувальному варіантах, що передбачають зосередженість на проблемах художнього текстотворення й інтерпретації текстів.

Розглянуто структуру підручника, його відповідність жанровим особливостям і водночас інноваційність: саме це засвідчує прогресивний вектор модерної української науки. Визначено, що його

розділи складають логічну послідовність: від теоретичних, загальних проблем наратології – до розробок актуальних питань і перспектив аналізу наративів у різних стилях і жанрах й авторської аргументації модерних підходів у наратології Зроблено висновок про необхідність і перспективу підручників для магістерських програм у вищій школі, скорельованих із авторським пошуком щодо розв'язання актуальних проблем науки.

Ключові слова: лінгвонаратологія, основи лінгвонаратології, художній текст, категорії та одиниці організації тексту, функціонування наративів художнього тексту, особа оповідача, імпліцитні закономірності побудови оповідей, методи аналізу наративів, методика і прийоми аналізу наративів.

Інформація про автора: Шевченко Лариса Іванівна – член-кореспондент НАН України, доктор філологічних наук, професор; завідувач кафедри стилістики та мовної комунікації; Навчально-науковий інститут філології; Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

Електронна адреса: style_m_k@ukr.net

Larysa I. Shevchenko

ORCID: 0000-0001-6290-2307

Web of Science Researcher ID: AAA-7939-2020

Scopus ID: 57214792424

INNOVATIVE LINGUISTICS IN THE MASTER'S DEGREE PROGRAMMES: AUTHOR'S VIEW OF FLORII BATSEVYCH

Article-review of the publication:

**Batsevych F. Fundamentals of Linguonarratology : Textbook. Lviv :
Ivan Franko National University of Lviv, 2025. 292 p.**

Abstract. *The article-review offers an analysis of the new textbook for university didactics for second-year master's students "Fundamentals of Linguonarratology" by Florii Batsevych – Professor of Ivan Franko National University of Lviv. The authorial concept of a contemporary university textbook is examined as one that corresponds to systemic principles of consistency, thoroughness, and deeply substantiated presentation of material in master's-level disciplines, while simultaneously relying on innovative and modern approaches to the selection and interpretation of scholarly content. Particular attention is devoted to the methods, methodologies, and techniques of linguistic analysis of literary texts, as well as to the possibilities of*

Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика

incorporating evidence and findings from other paradigmatic domains, including psychology, literary studies, history, and cultural studies. Consequently, all key categories (chronotope of text history, personalities of its participants, specific narrative events, etc.) receive accurate and conceptually grounded explanations within an integrally constructed discourse of the humanities in general and of its linguistic component in particular. The reviewer finds especially persuasive the author's emphasis on the operational flexibility of the functional-communicative method in both interpretative and text-generative variants, which foreground issues of literary text production and interpretation.

The structure of the textbook is analyzed in terms of its compliance with genre conventions and, at the same time, its innovative character. It is established that the chapters form a coherent logical sequence: from general theoretical problems of narratology to the elaboration of topical issues and prospects for analyzing narratives across various styles and genres, as well as to the author's substantiation of modern approaches in narratology. The review concludes by emphasizing the necessity and future potential of master's-level textbooks in higher education that are correlated with the author's original scholarly pursuit of solutions to pressing issues in contemporary science.

Keywords: *linguonarratology, foundations of linguonarratology, literary text, categories and units of text organization, functioning of literary narratives, narrator personality, implicit patterns of narrative construction, methods of narrative analysis, methodologies and techniques of narrative analysis.*

Information about the author: *Shevchenko Larysa Ivanivna – Corresponding Member of NAS of Ukraine, Doctor of Philology, Professor; Head of the Department of Stylistics and Language Communication; Educational and Scientific Institute of Philology; Taras Shevchenko National University of Kyiv.*

E-mail: *style_m_k@ukr.net*

Магістратура в освітньому просторі сучасної України – достатньо нова модель університетського знання, якщо проаналізувати дидактику вищої школи в ретроспективі. Створена за аналогією до університетських практик західної освіти, магістратура стала можливістю й необхідністю підготовки фахівців вищої професійної кваліфікації, що можуть вирішувати нестандартні задачі й нові, актуальні проблеми. Дискусії про сутність магістратури численні й багатоаспектні – від особливостей дидактики вищої школи і до принципів

.....

організації сучасних форм наукового знання. Логічно, що аргументативним складником таких доведень постає фахова компетенція університетської професури.

Авторські дисциплінарні підходи до еволюції фахового знання в магістерських освітніх програмах – нерв розглядуваного питання. Адже в бакалавратурі студенти здобули базові компетенції, забезпечені системним викладанням профільних дисциплін. Магістратура в цьому разі є виходом за межі базису – орієнтацією на невирішені, ще пізнавані в науці питання, дискусійні та важливі для перспективного розвитку галузі знання обґрунтування напрямів досліджень, що вочевидь передбачає нестандартні підходи до створення освітніх програмних моделей та їх конкретного наповнення.

З усією очевидністю для магістерської освіти особливого значення набуває особистість викладача-інтерпретатора як компетентного учасника пошуку знання, так і творця нових ідей, підходів, що апробує і доводить авторські погляди на проблему / проблеми в дискусіях, нестандартних, часто міждисциплінарних доведеннях, ініціюючи в такий спосіб дослідницькі інтенції магістрантів.

Особливо важливим (хоча, на жаль, і зовсім мало представленим в українській університетській дидактиці) є не тільки аудиторний виклад нових фахових задач, компетенцій і перспективних питань, але й книжковий, систематизований виклад розглядуваних в освітній програмі проблем. Ефективно – в підручнику з магістерської дисципліни.

Підручник професора Львівського національного університету імені Івана Франка Флорія Бацевича "Основи лінгваратології" – знаного дослідника-лінгвіста – є, на нашу думку, чи не найкращим фаховим аргументом до заявлених вище тез про інноваційність магістерської дидактики.

Підручник є першим в Україні виданням, зверненим до лінгвістичних компетенцій нового гуманітарного напрямку – ратології, що пояснює та активізує сутності й методи мовознавчого аналізу наративів (текстової інформації, розповідей, оповідей) про подію / події. Важливо, художніх текстів із усією

безкінечністю і глибинністю творчої інтерпретації в них дійсності та рефлексії на неї митців слова. Увага професора Ф. Бацевича зосереджена на змістовій, семантичній природі наративів, їх функціональних сутностях і водночас – структурних параметрах наративів, їх здатності організовувати текст, моделювати комунікативні єдності, бути домінантами оповідних цілісностей. Як у різних авторських модифікаціях, наголошує Флорій Бацевич: наративи – часто модуси і модальності репрезентації задуму творця художнього тексту, пресупозиція чи емпатія і рух фокусу художнього слова. І цей ряд смислових, функціональних і композиційно-структуральних характеристик можна продовжити, що й переконливо доводить Ф. Бацевич в авторському аналізі заявленої проблеми.

Глибока осмисленість питання заявлена вже у структурі підручника, що включає, передусім, **Вступ**, де опрацьовувана проблематика корелюється з функціями міжособистісного та групового спілкування – комунікативного, орієнтувального, маніпулятивного та ін. А отже, Ф. Бацевич справедливо апелює до сутності людини, виявленій у "безперервній участі у плині подій, власній і загальній історії родини, країни, етносу, людства в цілому, а також того, що кожен із представників роду *homo sapiens* сприймає, думає, усвідомлює себе, інших, світ як цілісність, розповідає про все це іншим, спираючись на імпліцитні закономірності побудови оповідей» [1, с. 3]. Антропоцентрична аргументація Ф. Бацевича, власне, і є методологічним базисом наукової мотивації щодо "наративного повороту" (і навіть "наративного перевороту") в сучасній гуманітаристиці. Зауважимо, що в цій частині підручника, як і в усьому тексті, автор виявляє властиву йому коректність щодо дослідників, як зарубіжних (Rom Harré, Jens Brockmeier та ін.), так і українських (Анатолій Загнітко та ін.), які працювали і працюють над названою проблематикою і спираються в аналізі на антропологічні та психологічні характеристики соціальної людини.

У **Вступі**, що також важливо для розуміння авторської концепції, чітко сформульовано аспектуальну природу аналізу, де для всебічної аргументації використовуються різноманітні методи,

.....

методики і прийоми. Водночас автор звертає увагу на операційну гнучкість функційно-комунікативного методу в його інтерпретативному і текстопороджувальному варіантах, що передбачають зосередженість на проблемах художнього текстотворення й інтерпретації текстів. І з цим важко не погодитися.

Три розділи підручника складають логічну послідовність: від теоретичних, загальних проблем наратології (розділ 1. Теоретичні аспекти сучасної наратології) до розробок актуальних питань і перспектив аналізу наративів у різних стилях і жанрах (розділ 2. Лінгвістичний поворот у наратології: досягнення, можливості) й авторської аргументації модерних підходів у наратології (розділ 3. Новітні аспекти лінгвонаратологічних досліджень).

Кожен із розділів є завершеною мозаїкою наукової предметності. Так, у **розділі 1** теоретичні підходи охоплюють окремі аспекти досліджуваної проблематики:

- 1.1. Наратологія: сучасне розуміння, предмет дослідження;
- 1.2. Наративний поворот у сучасній гуманітаристиці: причини і наслідки;
- 1.3. Основні поняття, етапи розвитку наратології;
- 1.4. Складники (чинники), структура, категорійна організація наративів;
- 1.5. Типологія наративів;
- 1.6. Інваріантні характеристики наративів як оповідей про події;
- 1.7. Функції наративів у суспільстві;
- 1.8. Наратив та інші форми мовленнєвої діяльності;
- 1.9. Аналіз наративів: загальна характеристика.

І водночас спостерігаємо зв'язність підруничкового тексту, його послідовність від загальної постановки проблеми до аналізу дослідницького контексту, в якому розробляються актуальні питання, їх категорійна сутність, структура, типологія, інваріантні моделі та функції.

Аналогічно представлена проблематика **розділу 2**. Лінгвонаратологія в Україні розглядається в аспекті світових лінгвонаратологічних досліджень, а різномірні студії з наратології аналізуються як дискурси, що пов'язані

предметністю, але в особливостях методів і методик опрацювання виявляють глибинні можливості інтерпретації:

2.2. Лінгвосеміотичні аспекти наративу як художнього знаку;

2.3. Лінгвальні аспекти структурної і змістової організації художнього наративу;

2.4. Лінгвальні аспекти категорійної організації наративної історії;

2.5. Категорії наративного дискурсу: лінгвальні виміри;

2.6. Лінгвальні аспекти втілення оповідних інстанцій у наративі.

Розділ 3 підручника шанованого львівського професора звернений до новітньої, а отже, живої, сповненої дискусій і пошукових інтенцій проблематики наратології. В цій частині підруничкового матеріалу розглядаються лінгвальні аспекти втілення і вияву глибин функціональності художнього наративу (з відповідним заглибленням у поняття глибини функціональності художнього наративу). Окремі есеї наукового тексту корелюються з синкретизмом дослідницьких підходів, як-от:

3.2. Специфіка оповіді наратора у зміненому стані свідомості;

3.3. Лінгвальна характеристика художніх оповідей неантропного наратора;

3.4. Лінгвальні аспекти трансформацій категорії подієвості;

3.5. Лінгвальні аспекти трансформацій категорії наративного часу;

3.6. Лінгвальні аспекти трансформацій категорії наративного простору.

Закцентуємо увагу на особливостях авторського викладу матеріалу в названих частинах розділу 3. Складні для теоретичного осмислення питання автор проєктує на текстовий матеріал, що є канвою, в межах якої розглядається функція наративів і наукова інтерпретація Ф. Бацевича. Тобто наратор, який перебуває у змінених станах свідомості, дістає, на думку Ф. Бацевича, лінгвального втілення в містичній повісті "Початок жаху" Валерія Шевчука. До аналізу беруться предмет дослідження як сутність, засіб формування структури наративу, авторського втілення містичного смислу і, відповідно,

.....
експліцитні семантико-прагматичні "сигнали" сприйняття цих
сміслів читачем" [1, с. 180].

Дослідження предметності відбувається у глибинній проекції на змодельований автором духовний простір християнського світогляду, де спостерігаємо "боротьбу добра і зла, віри і невір'я, високого і низького, нетлінного і спокусливого" [1, с. 180]. Відтак, вибудовується "основа руху оповідної історії – зіткнення згаданих смислоцентрів і одночасно їхньої нерозривності у свідомості оповідача і втілення ним цієї складної взаємодії в образах антиподів-близнюків" (ідеться про художні образи Михайла Вовчанського та Іоанна Московського [1, с. 180].

Підтримуючи принципи аргументації предметності Ф. Бацевичем, наголосимо водночас на важливості для студентської аудиторії (як і для інтелектуального середовища загалом) апеляції до авторитетної думки / практики творців художніх текстів, які працювали у близькій ситуації моделювання глибоких інтертекстуальних кореляцій художньої свідомості. Ф. Бацевич покликається на "шедеври світової літератури, насичені відчутними елементами містики, перш за все творів У. Еко, Х.Л. Борхеса, Ф. Достоевського" [1, с. 180]. І не тільки перші імена, що зауважені львівським професором. Насправді й у аналізованому тексті підручника, й в інших книгах шанованого колеги ми спостерігаємо широкі та глибокі асоціації зі світовою літературою, інтерпретаціями смислів, символів, ідей – масивами текстуальних збігів, покликань, порівнянь і метафоричних полів, що їх ми відносимо до інтертекстуальності. Важливо – аналіз спрямований на становлення українського дослідника-магістра, того, хто визначатиме філологічний потенціал завтрашнього дня.

До детального і водночас концептуально вибудованого дослідження твору Валерія Шевчука професор Ф. Бацевич вводить вимірювальні параметри аналізу: такі як хронотоп текстової історії, особи її учасників, специфічні наративні події, що розглядаються в різних аспектах їх лінгвальної реалізації. Зауважимо, названі категорії дістають у підручнику коректні пояснення, що спроектовані в інтегрально побудований дискурс

загальногуманітарного знання і, власне, лінгвістичного складника в ньому.

Жанр підручника за своєю природою є діалогічним. Незалежно від особливостей авторської побудови і передбачуваної предметності, він зорієнтований на наукову рефлексію, роздуми, пошук адекватних відповідей, постановку нестандартних запитань і дискусію. Ф. Бацевич як досвідчений автор університетської дидактики прекрасно володіє майстерністю такого викладу. В рецензованій книзі кожен із розділів завершується структурно-сисловою частиною під назвою "Запитання і завдання для самопідготовки". В такий спосіб відбувається актуалізація основних викладених у підручнику ідей, аргументації, способів її доведення та систематизації матеріалу.

Коректним є поданий у підручнику список використаної художньої літератури, що дозволяє не тільки звернутися до аналізованих художніх текстів, але й узгодити їх із конкретною редакцією художнього першоджерела.

Список використаної наукової літератури відображає глибокі компетентності автора та широту його наукових інтересів. Наголосимо, складником – і переконливим! – є праці професора Ф. Бацевича, зокрема підручники, посібники, монографії, що системно використовуються в лінгвістичній дидактиці вищої школи [2; 3; 4; 5; 6; 7; 8]. На нашу думку, це важлива ілюстрація послідовності й виваженості наукового письма, що формувалося в актуальній університетській теорії та практиці. Й поваги до наукових текстів одного з кращих дослідників у слов'янській філології.

"Словник термінів", поданий наприкінці підручника, системно представляє опорні конструкції книги. Доцільність названої частини полягає не тільки в необхідності послідовно зорієнтувати магістрантів у проблематиці підручника, але й грамотно вибудувати наукову рефлексію – без двозначностей, суперечностей, можливих омонімічних тлумачень і нечітких дефініцій. Враховуючи новизну матеріалу і творчу, нестандартну позицію Ф. Бацевича щодо розв'язуваних питань, подані терміни

та дефініції дістають в інтерпретації автора тлумачень і пояснень, які відбивають концепцію Ф. Бацевича.

До жанрової повноти підручника відносимо й "Комплексний аналіз художнього нарративу", поданий у Додатку до основного викладу. Модель аналізу як можливий процес формування магістерських компетентностей чи основа для творчої інваріантної рефлексії на текст є необхідним компонентом сучасного магістерського підручника, про що свідчать і широкі дискусії фахівців.

Зрозуміло, серйозність заявленої проблематики та нестандартні способи її розв'язання Ф. Бацевичем можуть спонукати мовознавців до дискусії щодо можливих розв'язань питань, особливо коли йдеться про традиційні лінгвістичні методи опрацювання художнього тексту. Але рецензентів, який давно прихильно ставиться до наукової творчості Ф. Бацевича, видається правильним і сучасним рішення побудувати підручник і аргументувати доведення саме в авторський спосіб. Сьогодні рецензована книга є, на наше переконання, чи не найкращим виданням університетської спільноти, конкурентним і авторитетним в сучасній науці, що і визначає вектор розвитку модерної України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бацевич Ф. Основи лінгвонаратології : підручник. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2025. 292 с.
2. Бацевич Ф.С. Лінгвістична генологія : проблеми і перспективи. Львів : ПАІС, 2005. 263 с.
3. Бацевич Ф.С. Мовленнєві жанри в міжкультурній комунікації. Львів : ПАІС, 2010. 279 с.
4. Бацевич Ф.С. Нариси з лінгвістичної прагматики. Львів : ПАІС, 2010. 336 с.
5. Бацевич Ф.С. Нариси з теорії тексту. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2019. 280 с.
6. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики. Київ : Академія, 2004. 342 с.
7. Бацевич Ф.С. Словник термінів міжкультурної комунікації. Київ : Довіра, 2007. 205 с.
8. Бацевич Ф.С. Філософія мови. Історія лінгвофілософських учень. Київ : Академія, 2008. 240 с.

REFERENCES

1. Batsevych F. (2025). *Fundamentals of Linguonarratology* [Osnovy lnhvonaratolohii]. Lviv : Ivan Franko National University of Lviv [in Ukrainian].
2. Batsevych F.S. (2005). *Linguistic geneology: problems and prospects* [Lnhvistychna henolohiia : problemy i perspektyvy]. Lviv : PAIS [in Ukrainian].
3. Batsevych F.S. (2010). *Speech genres in intercultural communication* [Movlenniivi zhanry v mizhkulturnii komunikatsii]. Lviv : PAIS [in Ukrainian].
4. Batsevych F.S. (2010). *Essays on linguistic pragmatics* [Narysy z lnhvistychnoi prahmatyky]. Lviv : PAIS [in Ukrainian].
5. Batsevych F.S. (2019). *Essays on Text Theory* [Narysy z teorii tekstu]. Lviv : LNU [in Ukrainian].
6. Batsevych F.S. (2004). *Fundamentals of Communicative Linguistics* [Osnovy komunikatyvnoi lnhvistyky]. Kyiv : Akademiya [in Ukrainian].
7. Batsevych F.S. (2007). *Glossary of Intercultural Communication Terms* [Slovyk terminiv mizhkulturnoi komunikatsii]. Kyiv : Dovira [in Ukrainian].
8. Batsevych F.S. (2008). *Philosophy of language. History of linguistic and philosophical ideas* [Filosofiia movy. Istoriia lnhvofilosofskykh uchen]. Kyiv : Akademiya [in Ukrainian].

Дата надходження до редакції – 10.10.2025

Дата затвердження редакцією – 22.10.2025

Ця публікація ліцензована на умовах Creative Commons Attribution 4.0 International License.